

Turističko - geografska obilježja atrakcijske osnove Crne Gore

Vidas, Matteo

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:128880>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-30**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

MATTEO VIDAS

TURISTIČKO – GEOGRAFSKA OBILJEŽJA ATRAKCIJSKE OSNOVE CRNE GORE

Završni rad

Pula, 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

MATTEO VIDAS

TURISTIČKO – GEOGRAFSKA OBILJEŽJA ATRAKCIJSKE OSNOVE CRNE GORE

Završni rad

JMBAG: 0269080188, redovni student

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Turistička geografija svijeta

Znanstveno područje: Interdisciplinarne znanosti

Znanstveno polje: Geografija

Znanstvena grana: Društvena geografija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Nikola Vojnović

Pula, rujan 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOGA DJELA

Ja, _____, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „_____“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli, _____ (datum)

SADRŽAJ

UVOD	1
1. GEOGRAFSKI POLOŽAJ	3
1.1. Opća obilježja geografskog položaja.....	3
1.2. Prometno-geografski položaj i prometna povezanost.....	3
1.3. Turističko-geografski položaj	4
2. PRIRODNA ATRAKCIJSKA OSNOVA	5
2.1. Reljef	5
2.2. Klima	6
2.3. Hidrografska obilježja	8
2.4. Flora i fauna.....	9
2.5. Zaštićena prirodna područja	10
2.5.1. Nacionalni park Durmitor	13
2.5.2. Nacionalni park Prokletije.....	14
2.5.3. Nacionalni park Skadarsko jezero.....	16
2.5.4. Park prirode Piva.....	18
3. ANTROPOGENA ATRAKCIJSKA OSNOVA.....	20
3.1. Kulturno-povijesna baština.....	20
3.2. Manifestacije	22
3.3. Muzeji.....	23
4. ODABRANE DESTINACIJE KAO DIO ATRAKCIJSKE OSNOVE	26
4.1. Podgorica	26
4.2. Budva.....	27
4.3. Herceg Novi.....	28
4.4. Ulcinj	29
4.5. Cetinje.....	31

4.6. Kotor.....	31
4.7. Žabljak.....	33
5. TURISTIČKI POKAZATELJI.....	34
5.1. Smještajni kapaciteti.....	34
5.2. Turistički dolasci i noćenja.....	36
6. ZAKLJUČAK.....	39
POPIS LITERATURE.....	41
POPIS SLIKA.....	44
POPIS PRILOGA.....	44
SAŽETAK.....	45
SUMMARY.....	46

UVOD

Crna Gora jedna je od najmlađih država u Europi. Nezavisnost je proglasila 2006. godine nakon istupanja iz tadašnje državne zajednice Srbije i Crne Gore. Glavni grad Crne Gore je Podgorica u kojoj se nalazi jedna trećina ukupnog stanovništva zemlje. Preplitanjem raznih kulturnih utjecaja, Crna Gora je danas poznata po svojoj kulturi i baštini, ali povoljnim vremenskim uvjetima što ju čini popularnom turističkom destinacijom.

Ovaj se završni rad bavi turističko–geografskim obilježjima atrakcijske osnove Crne Gore. Iako je relativno površinski mada država, crnogorski turizam iz godine u godinu bilježi sve značajnije turističke brojke zbog svog povoljnog geografskog položaja na moru, kulturno-povijesnih spomenika, tradicionalnih manifestacija i kulturnog identiteta koji su ostavština burnih povijesnih događanja.

Svrha ovog završnog rada je predstavljanje turističkih atrakcija Crne Gore kroz odabrane destinacije, dok je cilj predstavljanje crnogorske geografske osnove, prirodne i antropogene atrakcije koje nudi ova zemlja. Za pisanje ovog rada koristile su se metode analize, deskripcije, i sinteze. Literatura koja se koristila pri izradi završnog rada sastoji se od stručne tiskane literature, turističkih vodiča i službenih mrežnih stranica koje su povezane s tematikom. Hipoteza završnog rada glasi: H1 – „Obilje kulturnih znamenitosti i prirodnih ljepota u obliku atrakcijske osnove Crne Gore značajno doprinosi njenoj atraktivnosti kao turističke destinacije“.

U prvom dijelu završnog rada opisuje se geografski položaj Crne Gore što uključuje geografski položaj u užem smislu to jest opće podatke o istom, prometno-geografske elemente i prometnu povezanost unutar zemlje i s ostalim zemljama u susjedstvu, te turističko-geografski položaj koji dodatno pojašnjava osnovna obilježja Crne Gore u odnosu na emitivna tržišta.

Drugo poglavlje bavi se temom prirodne atrakcijske osnove Crne Gore poput reljefa, klime, hidrografskih područja, flore i faune, te zaštićenih prirodnih područja. Naglasak u ovom poglavlju je na zaštićenim prirodnim područjima. Na području Crne Gore se nalazi pet nacionalnih parkova i osam parkova prirode od kojih su najposjećeniji Nacionalni park Durmitor i Nacionalni park Skadarsko jezero.

U trećem poglavlju predstavljaju se antropogene atrakcije Crne Gore s naglaskom na kulturno-povijesne spomenike koji daju uvid u povijesne okolnosti pod kojima se država

nalazila za vrijeme njihove gradnje. Dodatno, dati će se uvid u najvažnije i najposjećenije manifestacije i festivale kao što su Fašinada u Perastu i Festival mimoza. Posljednji podnaslov poglavlja bavi se muzejima Crne Gore poput raznih pomorskih muzeja koji se ondje nalaze.

Četvrto poglavlje sadrži odabrane destinacije kroz koje će biti prezentirana njihova atrakcijska osnova. Destinacije su glavni grad Podgorica, primorske turističke destinacije poput Budve, Kotora, Herceg Novog, Ulcinja, ali i nekadašnje kraljevske prijestolnice Cetinje i pomanje destinacije zimskog turizma Žabljak. Odabrane primorske destinacije imaju prema statističkim pokazateljima iz godine u godinu najveći broj noćenja, dok se kontinentalnim destinacijama želi prikazati druga strana Crne Gore i njene kompletne turističke ponude.

Peto poglavlje prema podacima crnogorske Uprave za statistiku tumači i analizira statističke pokazatelje turizma. Ondje se prikazuju podatci o dolascima i noćenjima na razini države u posljednjih nekoliko godina i sam broj i sastav ugostiteljskih objekta u toj zemlji.

Nakon glavne strukture završnog rada slijede zaključak i popis literature te na kraju se nalaze popis priloga i sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

1. GEOGRAFSKI POLOŽAJ

Ovo poglavlje bavi se tematikom geografskog položaja Crne Gore. Isto tako će kroz dodatna potpoglavlja biti predstavljen prometno-geografski položaj i prometna povezanost zemlje te turističko geografski položaj iste.

1.1. Opća obilježja geografskog položaja

Crna Gora smještena je na području između $41^{\circ} 52'$ i $43^{\circ} 32'$ sjeverne geografske širine i između $18^{\circ} 26'$ i $20^{\circ} 21'$ istočne geografske dužine što čini njen geografski smještaj. Najsjevernija točka u zemlji je naselje Močevići na planini Kovač nedaleko od tromeđe Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije, dok najjužniju točku čini ušće rijeke Bojane. Najzapadnija točka jest Sutorini kod Herceg Novog, dok je najistočnija točka naselje Jablanica u općini Rožaj (Visit Montenegro, 2016). Iako daljina od najsjevernije do najjužnije točke Crne Gore iznosi svega 190 kilometara, velika je klimatska razlika između svih navedenih područja što zemlju čini izuzetno atraktivnom za posjetitelje.

Crna Gora pripada jugoistočnoj Europi i sa svoje zapadne i jugozapadne strane ima izlaz na Jadransko more. Površina zemlje iznosi tek 13 812 km² i jedna je od najmanjih država u Europi. Sa zapadne strane graniči s Hrvatskom (16 km), s istočne stranice graniči s Kosovom (79 km) i Srbijom (124 km), na sjeveru graniči s Bosnom i Hercegovinom s kojom ima najdužu kopnenu granicu (225 km) te s Albanijom na jugu (172 km). Preko Jadranskog mora graniči i s Italijom od koje je udaljena 300 kilometara (Dinwiddie, 2016).

1.2. Prometno-geografski položaj i prometna povezanost

Crna Gora je većim dijelom pomorska zemlja, te su za nju važne luke u Kotoru, Budvi, Baru i Ulcinju. Glavna crnogorska međunarodna pomorska luka Crne nalazi se u gradu Baru. „Montenegro Line“ nacionalna je pomorska tvrtka koja redovnom linijom povezuje Italiju i Crnu Goru za vrijeme cijele godine. Luka u Baru povezana je brodskom linijom lukama u Bariju i Anconi. U odnosu na susjedne zemlje, s Hrvatskom je povezana pomoću Jadranske ceste, dok je sa Srbijom i Albanijom povezana cestama i željezničkom prugom. Cestovna mreža unutar

same države duga je skoro 8 000 kilometara, od čega je prema posljednjim podacima oko 6 000 kilometara asfaltirano. Željeznička povezanost unutar same zemlje iznosi 250 kilometara (Britannica, 2023).

Na području Crne Gore nalaze se dvije važne zračne luke, a to su zračna luka Tivat i zračna luka Podgorica. Montenegro Lines je nacionalni pomorski prijevoznik koji redovnom linijom povezuje Crnu Goru s Italijom za vrijeme čitave godine. Luka Bar smještena je na važnom koridoru za kretanje ljudi i dobara (Budimpešta – Beograd – Bar – Bari – Ancona). Trajektna linija koja spaja naselja Kamenari i Lepetani za sada jedina aktivna takve vrste u Crnoj Gori (Visit Montenegro, 2023).

„Željeznički prijevoz Crne Gore“ nacionalni je željeznički prijevoznik i članica Međunarodne željezničke unije (UIC). Pružaju usluge javnog željezničkog prijevoza putnika u zemlji i van nje u suradnji s Republikom Srbijom.

1.3. Turističko-geografski položaj

Turističko-geografski položaj Crne Gore je važan zato što se zemlja nalazi na raskrižju prometnih puteva dvaju kontinenata - Europe i Azije. Isto tako, izuzetno je bitan izlaz na more koji dopušta povezivanje s ostatkom Sredozemlja i svim ostalim svjetskim morima i oceanima.

Crna Gora sadrži tri statističko-upravne turističke regije (Visit Montenegro, 2023):

- Primorska regija
- Središnja / Centralna regija i
- Sjeverna regija.

Primorska regija sadrži područje od Luštice koja se nalazi na sjevernom dijelu Boke Kotorske do južnog dijela općine Ulcinj. Ona je ujedno i najposjećenija i najuspješnija turistička regija Crne Gore. Središnja regija uključuje područje od stare kraljevske prijestolnice Cetinja i glavnog grada Podgorice do Nacionalnih parkova Lovćen i Skadarsko jezero. Sjeverna regija jest planinska regija koja uključuje planinska predjela oko masiva Bjelasice, Durmitora, Komova, Prokletija i Sinjajevine te kanjon rijeke Tare.

2. PRIRODNA ATRAKCIJSKA OSNOVA

U ovom poglavlju analizirat će se prirodna atrakcijska osnova Crne Gore što podrazumijeva detaljniju analizu reljefa, hidrografskih obilježja, klime te biljnog i životinjskog svijeta navedene zemlje. Isto tako, navedena su i pojedina zaštićena područja poput nacionalnih parkova i parkova prirode.

2.1. Reljef

Crna Gora je većim dijelom planinska zemlja. 57% područja nalazi se na nadmorskoj visini većoj od tisuću metara. Razlikuju se tri glavne reljefne cjeline; jadransko reljefno područje, udolina srednje Crne Gore te planinsko područje (Tadić, 2019). Obala primorske regije duga je 294 kilometara što je čini posebno atraktivnom. S morske strane okružena je Jadranskim morem, dok je s kopnene strane okružuju planine Lovćen, Orjen i Rumija. Plaže su uglavnom pješčane što pogoduje daljnjem razvoju kupališnog turizma. Ostale plaže su šljunčane ili kamenite i one uz razne uvale daju prostor za izbor tj. povećavaju raznovrsnost ponude. U primorskoj regiji prisutan je veliki broj zaljeva dok ostatak iste čine fliš i vapnenačke stijene. Zbog malog broja otočića obala Crne Gore je srednje razvedena (Hrvatska enciklopedija, 2021).

Obala Crne Gore proteže se duž Jadranskog mora, nudeći slikovit i raznolik obalni reljef. Obala je poznata po prekrasnim plažama i uvalama koje pružaju optimalne uvjete za ljetni kupališni turizam. Od obalnog reljefa ističu se plaže. Od šljunčanih i plaža s kamenčićima do pješčanih plaža, obala Crne Gore nudi veliki dijapazon mogućnosti ovisno o preferencijama pojedinaca. Među najpopularnijim plažama nalaze se Plavi horizonti u Tivtu, plaža u Bečićima, Kopakabana u Ulcinju te plaža Lučice u Petrovcu. Otoci se isto tako koriste kao atrakcije u kupališnom turizmu. Crna Gora ima svega nekoliko manjih otoka uz svoju obalu. Jedan od zvučnijih imena otoka je Sveti Stefan koji je popularna destinacija luksuznog turizma.

Uz planine koje dijele primorsku od središnje regije u potonjoj se nalazi krš koji ondje prevladava. U unutrašnjosti Crne Gore dominira planinski teren, koji nudi mogućnosti za aktivnosti na otvorenom i pogled na prekrasne krajolike. Najznačajniji planinski lanci su Dinarsko gorje. Ove planine se protežu duž zapadne granice Crne Gore i dio su većeg

planinskog lanca Dinarida. Obuhvaćaju planine Prokletije na sjeveru i Lovćen i Orjen na jugu. Nacionalni park Durmitor poznat je po svojem krajoliku, ledenjačkim jezerima i kanjonu rijeke Tare - jednim od najdubljih kanjona na svijetu. Razni planinski lanci sa sobom nose razne doline koje su poznate u toj regiji. Planinski reljef u Crnoj Gori pruža optimalne uvjete za turizam tijekom zime, od kojeg je najpopularniji skijališni turizam.

Pri završetku središnje regije dolazi još jedna drastična reljefna promjena; na ulasku u sjevernu (planinsku) regiju nalaze se razne planine s vrhovima višim od 1 800 metara.

2.2. Klima

Planinski masivi i Jadransko more utječu na klimu Crne Gore, a ovisno o regiji i koji utjecaj prevladava postoji više klimatskih zona (Curić i dr., 2013). U većem dijelu kontinentalne Crne Gore vlada umjereno topla vlažna klima, vlažna borealna klima prevladava u kontinentalnom planinskom području i mediteranska klima na primorskom dijelu (MDPI, 2018).

Zbog utjecaja Jadranskog mora i velikog broja sunčanih sati, ljeta su na primorskom dijelu vruća, a zime blage. U središnjem dijelu ljeta su čak i toplija u usporedbi s crnogorskim primorjem, a zime su također blage. Planinsko područje ima niže temperature od ostatka zemlje i najhladnije i najoštrije zime (Zhelezov, 2016).

Ljeti su vrlo česte oluje, no regije s najvećim brojem oborina su primorje i planinsko zaleđe Jadrana. U dijelovima planinskog zaleđa Jadrana godišnje padne i do 5000 mm oborina, dok su rekordne brojke zabilježene i do 7 000 mm. Snijeg je u sjevernom i središnjem dijelu planinskog područja normalna pojava tijekom zime, a na pojedinim područjima snježni pokrivač se zadržava i tijekom cijele godine. Česti vjetrovi u Crnoj Gori su sjeverni, sjeveroistočni i južni. Od lokalnih vjetrova najčešći su bura na crnogorskom primorju, a u ljetno doba vjetar s mora i vjetar s kopna kao dnevni vjetrovi (Meteo, 2020).

Iako je površinski relativno mala zemlja, temperature zraka i količina padalina uvelike variraju od mjesta do mjesta. Za primjer srednje mjesečne temperature zraka i dnevne prosječne količine padalina za Crnu Goru, koristit će se statistički prikaz podataka za Podgoricu.

Tablica 1. Srednja mjesečna temperatura zraka u Podgorici

Mjesec	Temperatura u °C
Siječanj	5,5
Veljača	7,0
Ožujak	10,4
Travanj	14,5
Svibanj	19,4
Lipanj	23,8
Srpanj	26,8
Kolovoz	26,6
Rujan	21,7
Listopad	16,2
Studeni	10,9
Prosinac	6,9

(Izvor: <https://www.meteo.co.me/page.php?id=41>, 2022.)

U tablici 1. priložene su srednje mjesečne temperature zraka u Podgorici prema podacima iz 2022. godine. Kad se uzmu svi podaci kroz mjesece u obzir, prosječna godišnja temperatura zraka u Podgorici iznosi 15,9°C.

U nadolazećoj tablici, bit će prezentirani podaci o dnevnoj prosječnoj količini padalina u Podgorici.

Tablica 2. Dnevna prosječna količina padalina u Podgorici

Mjesec	Količina padalina u mm
Siječanj	5,7
Veljača	5,9
Ožujak	4,9
Travanj	4,4
Svibanj	3,1
Lipanj	2,0
Srpanj	1,2
Kolovoz	1,9
Rujan	4,2

Listopad	5,6
Studeni	8,3
Prosinac	7,2

u Podgorici

(Izvor: <https://www.meteo.co.me/page.php?id=41>, 2022.)

Iz tablice 2. se prikazuju podaci dnevne prosječne količine padalina u Podgorici. Prosječna godišnja dnevna količina padalina iznosi 4,5 mm.

2.3. Hidrografska obilježja

Crna Gora ima izravan izlaz na Jadransko more. Jadransko more otvorilo je toj zemlji veliki broj mogućnosti i potencijal u turističkoj valorizaciji iste. Razvijen je kupališni turizam tijekom ljeta zbog povoljnih svojstava koje Jadransko more na tom području ima. Srednja godišnja temperatura mora iznosi 19°C, a ono može u ljetnim mjesecima doseći brojku od 25°C. Ugodna temperatura mora za plivanje tijekom ljetnih mjeseci nije jedina osobina koja krase Jadransko more; vizualni identitet koji preseže više tonova plavih i zelenih nijansi i slanoća također pridonose atraktivnosti koje to more nudi. Kupališni turizam nije samo moguć i iskoristiv tijekom ljeta, ali temperatura mora varira ovisno o godišnjem dobu i period najpovoljniji za kupanje jest od svibnja do listopada (Hrvatska enciklopedija, 2021).

Rijeke u Crnoj Gori mogu pripadati slijevu Crnog mora ili jadranskom slijevu. Zapažene i atraktivne su zbog svojih kanjona i udolina koji uz sve svoje prirodne ljepote nude i sportsko-rekreacijske mogućnosti poput plivanja i sportskog ribolova. Rijeka Tara sa svojim kanjonom spada među najljepšim takvim primjerima u Europi i kolokvijalno nosi naziv „Suza Europe“ (sl. 1). Od ostalih rijeka Piva, Bojana i Zeta se spominju kao one s najljepšim pejzažem i najboljom turističkom ponudom (Montenegro Travel, 2021).

Slika 1. Rijeka Tara

(Izvor: <https://www.parkpiva.com/listing/rijeka-tara/>, 2023)

Crna Gora nudi veliki broj jezera i ona zauzimaju 1,6% ukupnog teritorija zemlje. Iako je Crna Gora zemlja koja je većini poznata tek kao destinacija kupališnog turizma, njena jezera i njihova ponuda polako ruše taj stereotip. Posjet jezerima i rijekama nije ograničen za period tijekom toplijeg doba godine, već je dostupan cijele godine jer ponuđene atraktivnosti nisu samo kupanje i plivanje. Najpoznatija jezera su Biogradsko jezero, Crno jezero, Pivsko jezero, Bukumirsko jezero, Šaško jezero i najpoznatije crnogorsko jezero – Skadarsko (Your Way To Montenegro, 2021).

2.4. Flora i fauna

Crna Gora je poznata po tome što kao površinski mala zemlja nudi veliki broj raznolikih biljnih i životinjskih vrsta koja se mogu naći na području države. Zbog stvaranja mikroklima dolazi do takve raznolikosti u svijetu flore i faune. Ista ta raznolikost mikroklima doprinosi

velikom broju biljnih i životinjskih vrsta i nudi savršene uvjete za opstanak istih. U Crnoj Gori može se pronaći do 3 000 biljnih vrsta koje sve potrebne uvjete dobivaju na prostoru koji je 42% prekriven šumama. Važno je spomenuti veliki broj ljekovitog bilja, jestivih gljiva i divljih voćki koji rastu ondje. Tamne šume zimzelenog drveća od kojih prevladavaju smreka i bor zaslužne su i za ime zemlje.

Rasprostranjenost i vrste flore uvelike ovise o području i lokaciji Crne Gore. Nacionalni parkovi Crne Gore ulažu najviše napora u identificiranju i zaštiti navedenih biljaka. Nacionalni parkovi Prokletija i Durmitor zajedno broje preko 3 000 biljnih vrsta, čime spadaju među vegetacijski i floristički najbogatijim predjelima jugoistočne Europe (Fondacija za razvoj sjevera Crne Gore, 2017).

Od preko 300 životinjskih vrsta na području Crne Gore za planinsku i središnju regiju najčešći su medvjed, vuk, divokoza, srna, ris i kuna. Od ostalih vrsta pojavljuju se, bjeloglavi sup, orao, sivi sokol, jastreb, patka te razni vodozemci, zmije, gušteri i triton – planinski vodozemac. U jezerima i rijekama bogat je fond slatkovodnih riba. Na Skadarskom jezeru uz veliki broj slatkovodnih riba, nalazi i veliki broj ptica (Rellie, 2015).

Na području Crne Gore najveći broj velikih životinja živi u sjevernom dijelu zemlje. Ova raspodjela životinja može se pripisati činjenici da sjeverni dio zemlje pokrivaju planinska predjela sa šumama koja pružaju staništa. Smeđi medvjedi mogu se naći u navedenom dijelu područja Crne Gore, a najviše ih je zabilježeno unutar Nacionalnog parka Biogradska Gora. Procjenjuje se da trenutno u divljini živi manje od 130 jedinki. Od drugih sisavaca u Crnoj Gori je zastupljen je obični ili šumski ris. Šumski ris, zajedno s ostalim europskim vrstama risova i dalje je ugrožena vrsta. Organizacije za zaštitu okoliša i životinja ulažu velike napore kako bi povećali zaštitu i spriječili izumiranje vrste. Procjenjuje se da na području Crne Gore živi tek između 40 i 70 jedinki u divljini (Fondacija za razvoj sjevera Crne Gore, 2017).

2.5. Zaštićena prirodna područja

Crnogorski Zakon o zaštiti prirode koji regulira razinu i vrstu zaštićenih prirodnih područja usvojen je u kolovozu 2008. godine. Navedeni Zakon preuzeo je ključne zakonske odredbe Europske Unije u tim područjima zaštite i klasifikacije prirodnih područja. Zakon navodi kako su zaštićena prirodna područja ona područja koja imaju „biološki, geološki i pejzažni značaj s

velikom raznolikošću ekosistema“. Taj Zakon dijeli zaštićena područja na idućih šest kategorija (CGIS, 2023):

- strogi i posebni rezervat prirode,
- nacionalni park
- regionalni park i park prirode
- spomenik prirode
- zaštićeno stanište i
- značajni krajobraz.

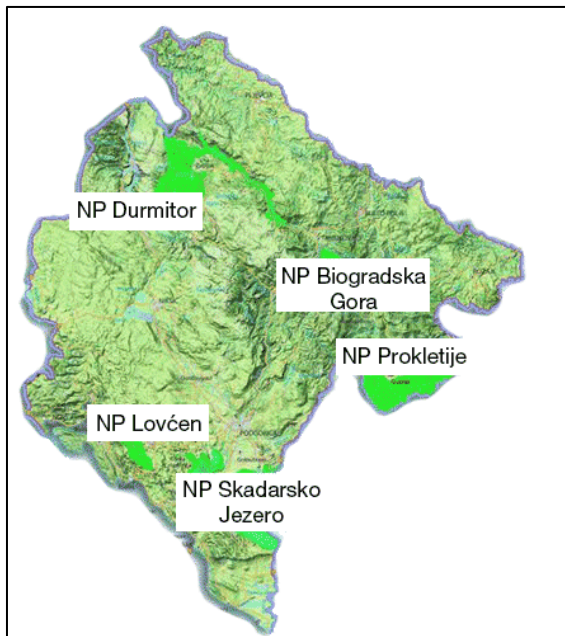
Na području Crne Gore se trenutno nalazi 26 zaštićenih područja kategoriziranih kroz ovih šest razina. Nacionalni parkovi nose najviši stupanj zaštite i predjela su značajnih prirodnih pojava. Oni čine geografsku i ekološku cjelinu koja se štiti posebnim zakonskim aktima.

Na području Crne Gore se trenutno nalazi pet nacionalnih parkova (Nacionalni parkovi Crne Gore, 2023):

- Nacionalni park Durmitor,
- Nacionalni park Biogradska gora,
- Nacionalni park Skadarsko jezero
- Nacionalni park Lovćen i
- Nacionalni park Prokletije.

Ovih pet Nacionalnih parkova čine skoro 8% ukupnog teritorija Crne Gore. Skupno, svih pet nacionalnih parkova posjećuje oko 600 000 posjetitelja na godišnjoj razini. Na njihovim prostorima se nalaze 172 zaštićene životinjske vrste, a može se pronaći preko 3 000 različitih biljnih vrsta.

Ovih pet nacionalnih parkova Crne Gore nude raznolike mogućnosti za istraživanje prirode, planinarenje, vožnju biciklom, promatranje ptica i drugih rekreativnih aktivnosti na otvorenom i u prirodi. Uz mogućnost aktivnog odmora, navedeni nacionalni parkovi nude i druge mogućnosti poput fotografiranja predivnih pejzaža i kampiranja.

Slika 2. Položaj nacionalnih parkova Crne Gore

(Izvor: <https://nparkovi.me/>, 2023)

Druga kategorija zaštićene prirode u Crnoj Gori jesu parkovi prirode. Parkovi prirode su prirodna područja kopna ili mora s ekološkim obilježjima i kulturno-povijesnim vrijednostima. Park prirode može imati znanstvenu, kulturnu i rekreativnu namjenu u sklopu čije su dopuštene gospodarske djelatnosti i radnje koje ne dovode do degradacije i uništenja njihovih obilježja i uloga.

Na području Crne Gore se trenutno nalazi osam parkova prirode (CGIS, 2023):

- Park prirode Komovi,
- Park prirode Piva,
- Park prirode Dragišnica i Komarnica,
- Park prirode Orjen
- Park prirode Ulcinjska solana
- Park prirode Rijeka Zeta
- Park prirode Platamuni i
- Park prirode Katič.

2.5.1. Nacionalni park Durmitor

Durmitor je planina u sjeverozapadnom dijelu Crne Gore. Nacionalnim parkom je proglašen 1952. godine, a jedan dio područja nalazi se i na UNESCO-vom Popisu svjetske prirodne i kulturne baštine od 1980. godine (sl. 3). Područje Nacionalnog parka Durmitor prekriva područje općina Žabljak, Šavnik, Plužine, Pljevlja i Mojkovac, a ukupno se rasprostire na više od 32 500 hektara. Unutar samog Nacionalnog parka nalaze se zaštićena područja Mlinski potok, slijev Škrčkih jezera s kanjonskom dolinom Sušice, Crna Poda, Barno jezero, Zabojsko jezero i kanjonom rijeke Tare. Cijelo područje okarakteriziraju raznoliki ekosistemi, neki od najviših vrhova Dinarida, jezera, te sam kanjon rijeke Tare. Durmitor je ujedno i površinski najveći nacionalni park u Crnoj Gori. Najveći planinski vrh je Bobotov kuk koji leži na 2 525 metara nadmorske visine, a ukupno se na području Nacionalnog parka nalazi 48 vrhova viših od 2 000 metara nadmorske visine. Osamnaest ledenjačkih jezera krase područje Durmitora, a oni su kolokvijalno poznati i pod nazivom „gorske oči“. Kanjon rijeke Tare stoji na 1 600 metara visine od razine rijeke i time je jedan od najviših u Europi. Kanjon rijeke Tare nalazi se na popisu Svjetskih ekoloških rezervata (Nacionalni park Durmitor, 2023).

Na Durmitoru je zastupljena raznovrsnost biljnog i životinjskog svijeta, s brojnim endemičnim i zaštićenim vrstama. Od ukupne brojke od 1 325 vrsta biljaka, 150 su ljekovite, 122 endemične, dok je od svih zabilježenih vrsta gljiva njih 40 jestivih. Nadalje, brojni su i lokaliteti materijalne kulturne baštine poput nekropola, grčkih i rimskih groblja, crkava i manastira, stećaka. Isto tako je zastupljena tradicionalna arhitektura koja se najbolje vidi na primjerima katuna (pastirska naselja na planinskim pašnjacima), savardaka (stočarske kolibe) i vodenica. Centar za posjetitelje Nacionalnog parka nalazi se u Upravnoj zgradi Nacionalnog parka, ondje se uz informacije o samom području, može dobiti i uvid u Prirodoslovnu zbirku. Most na Đurđevića Tari graditeljsko je djelo crnogorske arhitekture i simbol kanjona rijeke Tare. Sagrađen je 1940. godine i prilikom dovršenja bio je najvećim dramski most od armiranog betona u Europi. Za vrijeme Drugog svjetskog rata jedan luk mosta je srušen, no ubrzo opet sagrađen 1946. godine kada je službeno opet pušten u upotrebu (Nacionalni parkovi Crne Gore, 2023).

Slika 3. Nacionalni park Durmitor

(Izvor: <https://nparkovi.me/parkovi/galerija/>, 2023)

U Nacionalnom parku, najistaknutiji spomenici su manastiri u dolini rijeke Tare. Navedeni manastiri jesu manastir svetog Đorđa u Dobrilovini, manastir Uspenja Bogorodice u Dovolji i manastir svetog Arhanđela Mihaila u Đurđevića Tari. Među ostalim sakralnim objektima spadaju crkve u naselju Žabljak i okolnim selima. To su većim dijelom skromne crkve sa zvonnicama sazidane od kamena u 19. stoljeću. Dani planinskog cvijeća je najznačajnije događanje na prostoru Nacionalnog parka u sklopu kojeg se prezentira lokalno bilje i cvijeće koje raste na području Durmitora. Odvija se svake godine na Žabljaku od 11. do 13. srpnja. Nadalje, zbog bogatstva slatkovodne ribe u rijeci Tari, za vrijeme cijele godine se ondje održavaju natjecanja i kupovi sportskog ribolova od kojih su najpoznatiji Kup Tara i Općinsko natjecanje sportskih ribolovaca Tara (Nacionalni park Durmitor).

2.5.2. Nacionalni park Prokletije

Nacionalni park Prokletije je najmlađi park u Crnoj Gori, a osnovan je 2009. godine. Površina parka iznosi 1 660 hektara i nalazi se na području općina Plav i Gusinje (sl. 4). Smješten je na tromeđi Crne Gore, Kosova i Albanije i nalazi se na samom jugu Dinarida.

Karakteristični za ovaj Nacionalni park jesu brojni visoki i nazubljeni vrhovi čije su strane strme. U sklopu područja ovog nacionalnog parka nalazi se najviši vrh u Crnoj Gori, a to je Zla Kolata koja se nalazi na 2 534 metara nadmorske visine. Ondje se nalaze mnoga ledenjačka jezera od kojih je najpoznatije Hridsko jezero. Isto tako se ondje mogu pronaći mnogi manji vodotoci, vrela, te izvori pitke vode. Klima na području Nacionalnog parka je kontinentalna ili planinska, zime su ondje oštre i duge, dok su ljeta svježija i kratka (Parkovi Dinarida, 2023).

Na području Nacionalnog parka zabilježeno je preko 1 600 biljnih vrsta što predstavlja oko 50% svih vrsta zabilježenih na području Crne Gore. Isto tako predstavlja oko 20% svih zabilježenih biljnih vrsta na području jugoistočne Europe. Od svih visoko planinskih vrsta flore koje se ondje mogu pronaći najznačajnija su ona u grupu lokalnih endema. Ondje je, naime, utvrđeno 180 endemičnih vrsta, što čini jednu trećinu svih endemičnih vrsta u jugoistočnoj Europi. Uz endemične vrste, ističu se vrste koje su zaštićene na nacionalnoj razini. Zabilježeno je 64 vrsta vaskularnih biljaka koje imaju status zaštite na nacionalnoj razini, dok pet vrsta ima čak i međunarodnu zaštitu prema Bernskoj konvenciji (Nacionalni parkovi Crne Gore, 2023).

Slika 4. Nacionalni park Prokletije

(Izvor: <https://nparkovi.me/parkovi/galerija/>, 2023)

Uz biljni svijet, Nacionalni park Prokletije karakterizira raznolikost i bogatstvo životinjskog svijeta. Na tom je području registrirano 60 endemičnih vrsta insekata i preko 130 vrsta dnevnih leptira. Prokletije su centar proučavanja herpetologije tj. znanosti zoologije koja se bavi proučavanjem gmazova. Od 40 vrsta gmazova na tom je području njih devet endemično. Neke od tih vrsta jesu crni daždevnjak koji je zaštićen na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Nadalje, na području Nacionalnog parka je zabilježena je preko 160 vrsta ptica. Njihova staništa su visokoplaninska predjela i doline poput Ropojane i Grebaje, te planinske rijeke i jezera. Najznačajnije vrste ptica su siva čaplja, bjeloglavi sup, jastreb i sivi sokol (Parkovi Dinarida, 2023).

U sklopu Nacionalnog parka Prokletije se nalazi Botanički vrt Dulovine u Kolašinu. Isti je osnovan 1981. godine s ciljem da se na jednom prostoru okupe i prikažu najvažnije i najpoznatije bilje vrste s crnogorski planina. U navedenom Botaničkom vrtu nalaze se mnoge biljne vrste koje se mogu pronaći u planinskim područjima sjeverne Crne Gore. Prvenstveno se ondje nalaze najvažnije biljne vrste s planina Bjelasica, Sinjajevina, Komovi, Durmitor i Prokletije, kao i manji broj vrsta s primorskih planina poput Orjena i Lovćena.

Karakteristično za ova područja je građenje katuna tj. sezonskih stočarskih naselja. Takva naselja podrazumijevaju kolibe za stanovanje koje su građene od kamena ili drveta. Ona sadrže popratne objekte u kojima se drži stoka.

2.5.3. Nacionalni park Skadarsko jezero

Skadarsko jezero najveće je jezero na području jugoistočne Europe. Podijeljeno je na crnogorski i albanski dio, 222 km² pripada Crnoj Gori dok 144 km² pripada Albaniji (sl. 5). Dužina cjelokupne obale jezera iznosi 168 kilometara, time da crnogorski dio iznosi 110, a albanski 58 kilometara. Crnogorski dio jezera i okolno područje proglašeno je nacionalnim parkom 1989. godine. Od 1995. godine navedeno se područje nalazi na popisu Svjetskih močvara od međunarodnog značaja prema takozvanoj Ramsarskoj konvenciji. Crnogorski dio dug je 44 kilometara dok je širina u prosjeku 10 kilometara koje se rasprostire na područje triju općina: Podgorice, Bar, Cetinje. Jezero je jedna od najvećih kriptodepresija u Europi, najveća dubina dostiže 44 metara. Dublji dijelovi jezera savršeni su za ribolov pošto se na većim dubinama skupljaju ribe i time nudi savršene predispozicije za sportski ribolov. Razne rijeke i rječice iz kojih prima vodu, među kojima su Morača, Karatuna i Orahovštica, doprinose

turističkoj valorizaciji jezera. Ljeta su vruća i sušna s maksimalnom temperaturom zraka iznad 40°C i temperaturom vode iznad 27°C. Prosječna temperatura zraka je 14,9°C. Jedan dio jezera nalazi se pod zaštitom istoimenog Nacionalnog parka koji uz svoje prirodne ljepote pruža i veliki broj različitih biljnih i životinjskih vrsta. U Parku žive razne vrste riba, sisavaca, ptica, vodozemaca, gmazova i insekata. Veliki broj ptica koji se nalazi na tom mjestu uvjetovao je razvoju nove i specifične vrste turističke aktivnosti – promatranju ptica. Ljubitelji flore također imaju štošta za vidjeti i otkriti. Ondje dominiraju šume hrasta, zelenike i kestena. Od ostalih čestih biljnih vrsta najviše se pojavljuju divlje smokve i lopoči od vodenih biljnih vrsta. Unutar samog nacionalnog parka nalaze se dvije zaštićene zone tj. posebni rezervati prirode, Pančeva oka i Manastirska tapija (Visit Montenegro, 2023).

Slika 5. Nacionalni park Skadarsko jezero

(Izvor: <https://nparkovi.me/parkovi/galerija/>, 2023)

Uz svoja prirodna bogatstva, Nacionalni park Skadarsko jezero bogato i raznoliko je mjesto kulturno-povijesnog nasljeđa s mnogobrojnim arheološkim nalazištima, srednjovjekovnim crkvama i seoskom tradicionalnom arhitekturom. Od arheoloških nalazišta najznačajnija su ona iz ilirskog i rimskog doba. Nadalje, najznačajniji kulturno-povijesni elementi na području Nacionalnog parka jesu manastiri iz 14. i 15. stoljeća koji su sagrađeni u periodu vladavine Balšića i Crnojevića. U tom periodu također su reprezentativni primjerice i fortifikacijski sustavi i zidine. Specifična tradicionalna arhitektura podrazumijeva ruralne cjeline poput ribarskih i stambenih kuća, te kamenih mostova i mlinova koje potvrđuju lokalni identitet i graditeljske vrijednosti iz tog doba (Nacionalni parkovi Crne Gore, 2023).

Unutar granica Nacionalnog parka nalazi se nekolicina zaštićenih kulturnih dobara: šest manastira, četiri tvrđave i tri spomenika. Najstariji manastiri jesu Prečista krajinska i manastir sv. Nikole na Vranjini iz 11. i 13. stoljeća. U 14. i 15. stoljeću grade se manastiri Starčevo, Beška i Moračnik. Važno je za napomenuti kako su svi manastiri na području Nacionalnog parka i dalje aktivni sakralni objekti, osim Prečište Krajinske koja je urušena.

Kule i tvrđave kao fortifikacijski sustavi oko Skadarskog jezera podignuti su u periodu od 14. do 16. stoljeća. Okruženi bedemima i kulama na stjenovitim uzvišenjima, takvi su objekti bili od izvanredne strateške važnosti. U ratnim okršajima između Turaka i Crnogoraca, činile su povezani sustav obrane s nazivom „Jezera“. Na istom tom području „Jezera“ nalazi se raznovrsna i specifična ruralna arhitektura. Ona je posebno značajna zbog prikaza vrijednosti tradicionalnog graditeljskog nasljeđa. Takve autentično stambene objekte karakteriziraju kamene kuće koje su na tom području poznate pod nazivom „prizemljuše“. Takvi objekti imaju dvovodni krov i imaju jednu ili dvije prostorije. Isto tako, značajna su brojna ribarska naselja na samoj obali jezera. Te su kuće služile za smještaj potrebnog alata i oruđa u ribarenju kao i za soljenje ulova. Primjere takvih objekata se može naći u Crmnici i Riječkoj (Visit Montenegro, 2023).

2.5.4. Park prirode Piva

Park Prirode Piva nalazi se u sjeverozapadnom cijelu Crne Gore. Smješten je između državne granice s Bosnom i Hercegovine te rubnom području Nacionalnog parka Durmitor. Većim dijelom se nalazi na području općine Plužine. Ovaj Nacionalni park predstavlja prirodnu vezu između Nacionalnog parka Durmitor, te Nacionalnog parka Sutjeska u susjednoj Bosni i Hercegovini. Poznat po svojim prirodnim atrakcijama, Piva nudi raznovrstan reljef, a najpoznatiji je po bogatim šumama i pašnjacima, kanjonima i jezerima. Na području Parka prirode nalazi se Trnovačko jezero koje je poznata turistička atrakcija, a zbog svog oblika naziva se „Jezerom ljubavi“. Nedaleko se nalazi još nekolicina jezera od kojih su najpoznatija Crkvičko, Malo i Veliko Stabanjsko, te Pivsko jezero (Park prirode Piva).

Područje Parka prirode Piva pruža raznovrsne tipove ekosistema. Na planinskim površinama mogu se pronaći elementi alpske flore i faune, dok se uz kanjone i rijeke mogu pronaći elementi mediteranske flore i faune. Sveukupno je prisutno preko 1 500 biljnih vrsta od kojih je preko 80 registrirano kao rijetke i ugrožene vrste. Pronađeno je oko 2 000 vrsta

gljiva, a od šuma najzastupljenije su šume crnog i bijelog bora, javora, jasena i jele. Od faune najzastupljeniji su medvjedi, divlje svinje i srne. Rijeke na području Pive bogate su pastrvom i lipljenom. U sklopu prirodnih jezera u Parku prirode Piva mogu se pronaći i najzastupljenije vrste predstavnika životinja u crnogorskim visokoplaninskim jezerima – vodenjake (Park prirode Piva, 2023).

Iako je područje Parka prirode većinski turistički valorizirano na temelju prirodne atrakcijske osnove, postoje i pojedini kulturno-povijesni elementi od kojih se izdvajaju lokalna sela s karakterističnom seoskom arhitekturom tog područja sa stočarskim katunima i ostalim sličnim elementima karakterističnih za to područje. Najposjećenija atrakcija jest Pivski manastir iz 16. stoljeća. 1982. godine manastir je prenet sa svoje izvorne lokacije zbog izgradnje hidroelektrane na prijašnjoj lokaciji (CGIS, 2023).

3. ANTROPOGENA ATRAKCIJSKA OSNOVA

U ovom poglavlju detaljnije će se obraditi antropogene atrakcije Crne Gore. Odabrane su tri kategorije antropogenih atrakcija – kulturno-povijesni spomenici od kojih će se navesti najrelevantniji, manifestacije koje su odabrane na temelju posjećenosti i jedinstvenosti sadržaja kojeg nude i pojedini relevantni muzeji.

3.1. Kulturno-povijesna baština

Crna Gora nudi veliki broj kulturno-povijesnih spomenika. Često su ostavština nekog drugog vremena i nose tadašnje karakteristike, dok su poneki sazidani i sagrađeni u znaku zahvale, komemoracije i sjećanja na ljude ili događaj.

Kulturno-povijesna baština Crne Gore kategorizirana i zaštićena je zakonom iz 1991. godine s nazivom „Zakon o zaštiti kulturne imovine“ (Vlada Crne Gore, 2012). Prema tom zakonu danas je kategorizirano čak 375 spomenika koji su podijeljeni u nekoliko grupa:

- kipovi,
- grupe objekata,
- arheološka, umjetnička, etnološka i sociološka nalazišta i zbirke i
- građevine od velike kulturne i povijesne važnosti.

Nadalje, prema kulturološkoj i povijesnoj vrijednosti pojedinih primjeraka, spomenici u Crnoj Gori prema istom zakonu mogu biti svrstane u tri skupine to jest grupe:

- spomenici u Crnoj Gori od izvanrednog značaja,
- izuzetno važni spomenici u Crnoj Gori i
- značajna obilježja za Crnu Goru.

Državni institut za zaštitu spomenika i drugih kulturnih dobara Crne Gore sa sjedištem u Cetinju upravlja popisom spomenika na nacionalnoj razini, naročito spomenicima u primorskim gradovima poput Bara, Herceg Novog ili Ulcinja. Navedeni crnogorski spomenici koji se nalaze na prostoru prije navedenih gradova predstavljaju dokaz crnogorske kulture i identiteta (Porto Montenegro, 2023).

Na području Crne Gore česti su spomenici postavljeni u čast palim borcima u raznim ratovima, ali najčešće onima poginulim tijekom NOR-a. Najreprezentativnijim od takvih spomenika se smatra Spomenik Partizanu borcu koji je smješten na brdu Gorica. Svečano je predstavljen u srpnju 1957. godine, a koncipirao ga je arhitekt Vojislav Đokić. Iza samog spomenika smješten je kompleks u kome je sahranjeno 97 narodnih heroja (Podgorica Travel, 2023).

Često se na prvu pomisao na kulturno-povijesne spomenike previše doslovno shvaća pojam spomenik ili ga se u jednu ruku pogrešno tumači kao objekt koji je od povijesne važnosti, ali nema konkretnu ulogu ili svrhu, što nije točno (Williams i dr., 2015). Mostovi, koji su poprilično česti u Crnoj Gori također su dio kulturno-povijesne ponude. Najpoznatiji takav most jest Most na Đurđevića Tari (sl. 6). Kao što i sam naziv govori, most se uzdiže iznad kanjona rijeke Tare. Građen je u periodu od 1938. do 1940. godine kada je službeno i pušten u upotrebu. Dugačak 365 metara za vrijeme drugog svjetskog rata bio je najveći most od armiranog betona u Europi.

Slika 6. Most na Đurđevića Tari

(Izvor: <https://me.visit-montenegro.com/explore/north/tara-bridge/>, 2023)

Crnoj Gori ne nedostaju tvrđave i utvrde smještene na neuobičajenim lokacijama. Tvrđava Mamula sagrađena je sredinom 19. stoljeća na istoimenom otoku nedaleko od prirodne granice s Hrvatskom. Služila je kao obrana od napada s morske strane, no danas je zaštićena kao kulturni spomenik i isključivo je turistička atrakcija koja obogaćuje ponudu toga kraja (Rellie, 2015).

Njegošev mauzolej nalazi se u sklopu Nacionalnog parka Lovćen i smješten je na 1 657 metara nadmorske visine. Mauzolej je podignut prema ideji hrvatskog kipara Ivana Meštrovića, a nekoć prije se ondje nalazila crkva koja srušena tijekom bombardiranja u Drugom svjetskom ratu.

3.2. Manifestacije

Festival u Crnoj Gori s najdužom tradicijom slavljenja i održavanja jest Fašinada u Perastu. Smatra se kako se već 500 godina obilježava ova manifestacija. Razlog obilježavanja jest izgradnja umjetnog otočića na kojem je sagrađena crkva, a kasnije i svjetionik. Održava se 22. srpnja svake godine tako da mještani Perasta kreću prema obali gdje svatko od nazočnih baci po kamenčić u more što simbolično prikazuje izgradnju otoka. Kasnije po jedan muškarac iz svake obitelji vesla do samog otočića (Rellie, 2015).

Festival mimoza još je jedan tradicionalni crnogorski festival. Održava se svake godine u ožujku u mjestu Herceg Novom i okolnim mjestima. Tradicija festivala je započela 1969. godine i od tada sve svake godine u ožujku slavi početak proljeća što se simbolički tumači kao početak novog životnog ciklusa (Vodenska, 2018). Mimoze se koriste kao glavni motiv za dekoraciju i dodatak kod narodnih nošnji. U Herceg Novom se također održava Filmski festival. Svake godine početkom kolovoza domaći i strani turisti imaju prilike svjedočiti premijerama, takmičarskoj selekciji regionalnih filmova kao i velikom broju indie filmova. Tradicija festivala traje već trideset godina i stalnih promjenama repertoara i filmskih žanrova koji se prikazuju iz godine u godinu dovede sve veći broj turista (Herceg Novi Travel, 2023).

U Kotoru se jednom godišnje u lipnju održava Festival podvodnog filma. Riječ je o filmskom festivalu koji ima za cilj promicanje i prikazivanje filmova s podvodnom tematikom. Najčešća vrsta filma su dokumentarci o ronjocima i njihovim avanturama ispod površine mora. Festival je međunarodnog i kompetitivnog karaktera. Sudjeluje više filmova europskih redatelja

dok onaj najbolji osvaja glavnu nagradu. 2023. godine se održalo 24. izdanje ovoga festivala s 13 filmova iz deset zemalja. Nastavno, Bokeljska noć manifestacija je po kojoj je Kotor poznat i koja svake godine uspije privući na desetke tisuće posjetitelja. Iako se radi o maskenbalu, veliki je novitet što se ondje umjesto ljudi na štosne i šaljive načine maskiraju brodovi i barke koje zamaskirane krstare duž obalu Kotorskog zaljeva. Bokeljska noć ima dugu tradiciju i na pojedinim izdanjima pojavljivale su se visokorangirane osobe kao Eduard VIII. koji je 1938. godine s engleskom flotom obogatio program noći (Rellie, 2015).

Ljetna scena u Ulcinju lokalna je kulturno-zabavna manifestacija. Ona se održava svake godine krajem srpnja i početkom kolovoza i traje mjesec dana. Cilj manifestacije je promicanje kulturnih i povijesnih vrijednosti grada Ulcinja. U programu spadaju razne igrokazne predstave s gostujućim glumcima i drugim nacionalnim i međunarodnim umjetnicima. Isto tako se za vrijeme festivala održavaju razni koncerti klasične i popularne glazbe i likovne izložbe. Sva se navedena događanja odvijaju na glavnom ulcinjskom trgu (Ulcinja Travel, 2023).

3.3. Muzeji

Muzeji Crne Gore jesu kulturne institucije koje predstavljaju više muzeja različitih djelatnosti, kao i brojne zgrade kulturno-povijesnog značaja, crkve i mnogobrojne galerije koje se koriste u navedene svrhe. Muzeji u Crnoj Gori mogu predstavljati crnogorsku kulturu i povijest kao cjelinu tj. pokriti sve glavne aspekte crnogorske kulture, dok postoje muzeji koji se bave regionalnim ili lokalnim temama. Nadalje, postoje muzeji koji se isključivo bave predstavljanjem lika jedne povijesne ličnosti ili jednog konkretnog aspekta kulture ili života ljudi na tom području.

Prvi na popisu je Narodni muzej Crne Gore koji je kompleksni muzej s više sastavnica. Osnovan je 1926. godine i u svom sastavu sadrži Umjetnički muzej, Povijesni muzej, Etnografski muzej i Arheološki muzej. Muzeji su smješteni u zdanjima koja su kulturno-povijesni spomenici najvećeg značaja. Važno je za spomenuti kako se sve jedinice i sastavnice Narodnog muzeja Crne Gore nalaze se u povijesnoj jezgri Cetinja zbog nekadašnjeg statusa kraljevske prijestolnice Crne Gore (Narodni muzej Crne Gore, 2023).

Cjelokupna umjetnička zbirka Narodnog muzeja Crne Gore broji više od 3 500 eksponata koji su dodatno podijeljeni u kolekcije i sekcije, a uz to su i od velike umjetničke

vrijednosti. Najznačajnija djela crnogorske kulture mogu se pronaći upravo u sklopu tog muzeja.

U Crnoj Gori se ukupno nalaze tri pomorska muzeja:

- Pomorski muzej u Kotoru,
- Pomorski muzej u Herceg Novom i
- Pomorski muzej u Tivtu.

Pomorski muzej u Kotoru najstariji i najveći je muzej takve vrste u Crnoj Gori (sl. 7). No, činjenicu da postoje dodatna dva muzeja iste kategorije tumači se tako što je ova zemlja uvijek bila usmjerena morskim djelatnostima. Crnogorski muzej pomorstva u gradu Kotoru smješten je u kući nekadašnje plemićke obitelji Grgurina, koja je živjela u 18. stoljeću. Sam muzej nastao je iz projekta “Bokeljska luka” oko 1880. godine, a barokna kuća u kojoj se danas nalazi muzej preuređena je kako bi odgovarala potrebama Muzeja (Pomorski muzej Crne Gore, 2023).

Slika 7. Pomorski muzej Kotor

(Izvor: <http://museummaritimum.com/mnewordpress/>, 2023)

Pomorski muzeji u Herceg Novom i Tivtu imaju manju postavu od one u Kotoru. Muzej u Tivtu nudi prikaz crnogorske pomorske povijesti i industrije, dok muzej u Herceg Novom nudi više od 300 izloženih primjeraka pomorske baštine na tom području.

Prirodoslovni muzej Crne Gore nalazi se u glavnom gradu Podgorici. Osnovan je 1961. godine kada je crnogorska Vlada donijela direktivu o osnivanju istog. U prvim godinama djelovanja muzej je sadržavao tek nekoliko eksponata prepariranih ptica, ali s godinama se povećavao broj životinjskih i biljnih primjeraka. Zbog same naravi navedenih eksponata i njihov životni ciklus, veći je broj kolekcija ostao prepolovljen s tim da herbarij u geološko-paleontološka zbirka i dalje rastu.

4. ODABRANE DESTINACIJE KAO DIO ATRAKCIJSKE OSNOVE

U nadolazećim potpoglavljima obradit će se neke od većih destinacija u Crnoj Gori. Navedene destinacije su one koje imaju najveći broj turista i koje se po raznim mjerilima smatra najrelevantnijima. Pojasnit će se po čemu su poznate i zašto su baš one među najposjećenijim destinacijama u zemlji.

4.1. Podgorica

Podgorica je glavni, a ujedno i najveći grad u Crnoj Gori. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine u gradu je živjelo 185.937 stanovnika (Zavod za statistiku, 2012.). Grad okružuje pet rijeka (Cijevna, Morača, Zeta, Ribnica i Sitnica) i tri jezera (Bukumursko, Rikavačko i Skadarsko). Smješten u središnjem dijelu Crne Gore u blizini velikih europskih centara (sl. 8). Nudi dobru povezanost s ostatkom Europe zbog zračnih luka u blizini i udaljen je svega 60 kilometara od mora. Atraktivnosti Podgorice doprinose klima i veliki broj sunčanih i ljetnih (+25°C) dana u godini (Podgorica Travel, 2023).

Grad nudi povelik broj arheoloških lokaliteta. Nedaleko od samog centra nalaze se ostaci antičkog grada Duklja. Ondje se nalaze ostaci slavoluka, hrama i bazilike. Uz većih konstrukcija koje su ondje, pronađeni su ostaci oruđa, nakita i posuda koji se danas čuvaju u više crnogorskih muzeja.

Slika 8. Podgorica

(Izvor: <https://podgorica.travel/opste-informacije/>, 2023)

U Podgorici se nalaze najveći crnogorski muzeji kad je sam broj umjetnina u pitanju. Ondje se nalaze Muzej grada Podgorice, muzej Marka Miljanova, Memorijani muzej, Prirodoslovno muzej te Muzej suvremene umjetnosti.

Na području grada Podgorice podignuti su razni kipovi, statue i spomenici. Na Bulevaru Svetog Petra Cetinjskog 2018. godine postavljen i predstavljen je brončani spomenik lika Josipa Broza Tita. Za vrijeme Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije Podgorica je nosila ime Titograd. Na istom Bulevaru instaliran je brončani spomenik Crnogorski oro – spomenik koji prikazuje muškarce koji plešu crnogorski narodni ples oro (Rellie, 2015).

4.2. Budva

Budva grad je i luka na Jadranskoj obali Crne Gore. Najposjećenija je destinacija u Crnoj Gori i jedna od posjećenijih destinacija na Jadranu (Boniface and Cooper, 2004). Starogradska jezgra nalazi se na poluotoku koji je nastao spajanjem otočića s kopnom (sl. 9). Budva danas broji nešto više od 13 000 stanovnika. Grad i okolica poznata su po pješčanim plažama i ne čudi što je Budva prvenstveno destinacija kupališnog turizma.

Budva broji više od 20 plaža od kojih 16 nose kategoriju najveće kvalitete, 8 od njih plavu zastavu koja dokazuje najbolju kvalitetu mora. Budvanske plaže su često duže od jednog kilometra i odlikuje ih sjajna kakvoća pijeska. Među najposjećenijim plažama spadaju plaža Jaz, Mogren i Slovenska plaža (Buva Travel, 2023).

Slika 9. Budva

(Izvor: <https://budva.travel/multimedia>, 2023)

Uz plaže, Budva nudi bogati kulturno-povijesni program od kojih se većina nalazi unutar zidina na poluotoku u starogradskoj jezgri. Crkva Santa Maria in Punta jedna je od najstarijih predromaničkih sakralnih građevina u Crnoj Gori. Danas je crkva domaćin mnogim izložbama i koncertima klasične glazbe. Nedaleko od crkve Santa Maria nalazi se Citadela. Ondje se nekad nalazila crkva svete Marije, a novije vrijeme mjesto gdje se održava veliki broj manifestacija tijekom ljetnih mjeseci. U samoj Citadeli se danas nalazi Pomorski muzej koji obogaćuje kulturnu ponudu Budve. U starom gradu nalazi se veliko broj kulturno-povijesnih spomenika od kojih su najposjećeniji crkva Svete Trojice, crkva Svetog Save, katolička crkva Svetog Ivana Krstitelja te ostaci rimske vile iz 2. stoljeća (Rellie, 2015).

4.3. Herceg Novi

Herceg Novi je grad u Crnoj Gori koji ima nešto više od 11 000 stanovnika (sl 10). Nalazi se na samom ulazu u Bokotorski zaljev. Grad tipičnog mediteranskog izgleda nudi veliki broj srednjovjekovnih tvrđava i zidina. Najpoznatije među njima su Španjolska utvrda i Kanli kula. Sat kula (Sahat kula) smještena je sa zapadne strane u gornjem gradu. Izgrađena za vrijeme turske vlasti i tada je služila kao glavni ulaz u grad. S istočne strane grada nalazi se Kula Svetog Jeronima iz 17. stoljeća. Zgrada Arhive iz 19. stoljeća primjer je arhitekture kasne gotike. Originalna konstrukcija zgrade stradala je u potresu 1979. godine, no ubrzo nakon toga

je u potpunost obnovljena. Zavičajni muzej primjer je zgrade sagrađene u primorskom stilu s detaljima pseudo-baroka. Mimoza je biljka koja se često može vidjeti u tom gradu, ne čudi kako je najpopularnija manifestacija, Festival mimoza, upravo posvećena toj biljci (Rellie, 2015).

Slika 10. Herceg Novi

(Izvor: <https://www.visit-montenegro.com/destinations/herceg-novi/>, 2023)

Uz bogatu kulturno-povijesnu baštinu u samom gradu i sama okolica je vrijedna posjeta zbog izrazito lijepih i pristupačnih plaža. Igalo poznata je destinacija lječilišnog turizma. Morsko dno je ondje prekriveno ljekovitim muljem i upotrebljava se prilikom liječenja ponekih upalnih bolesti (Herceg Novi Travel, 2023).

4.4. Ulcinj

Ulcinj je najjužniji grad i općina na crnogorskom dijelu Jadrana. Grad broji nešto više od 20 000 stanovnika i smješten je u zaleđu planine Rumije i Skadarskog jezera. Zbog svoje klime i velikom broju sunčanih sati, ono je jedno od najposjećenijih destinacija kupališnog turizma u Crnoj Gori. Zbog svojih ljekovitih pješčanih plaža sa sumpornom mineralnom vodom i ljekovitim blatom i morskomm soli, Ulcinj je, isto tako, popularna destinacija lječilišnog turizma.

Najposjećenija atrakcija Ulcinja jest njegov stari grad koji je pod zaštitom UNESCO-a kao važna svjetska materijalna baština. Stari grad Ulcinj uvelike je sličan pojedinim drugim gradovima crnogorskog primorja; to se ponajviše odnosi na vizualni identitet kojeg

karakteriziraju kamene zidine i tvrđave koje omeđuju grad. Stari grad predstavlja centralno kulturno-povijesno nasljeđe Ulcinja. Uz sjeverna gradska vrata, na središnjem platou smješten je muzejski kompleks. Ondje se nalaze crkva svetog Nikole iz 1880. godine i Namazgjahu džamija iz 1798. godine. Ulcinj je jedan od crnogorskih gradova u kojem su Albanci koji prakticiraju islam etnička većina, stoga ne čudi brojka od šest džamija koje se mogu naći na području grada (Ulcinj Travel, 2023).

Arheološki muzej se također nalazi unutar starogradsko centra. Iza arheološkog muzeja nalazi se takozvana Kula Balšića čiji se prostor jednim dijelom koristi kao galerija. Kula Balšića smatra se jednim od najreprezentativnijih objekata srednjovjekovne arhitekture u Crnoj Gori. Ispred Kule je Mali ili Trg robova. Ulcinj je sredinom 17. stoljeća postao centar trgovanja robovima na Jadranu iz tog razloga i sam naziv glavnog trga. U blizini se nalazi visoki zid, poznatiji kao Balani, iz doba Mlećana. Nedaleko od Arheološkog muzeja nalazi se i Etnološki muzej Ulcinj koji posjeduje izuzetno bogatu zbirku eksponata. Ispred južnog ulaza u grad nalaze se temelji nekadašnje pravoslavne crkve Svete Bogorodice iz 12. stoljeća, koja je kasnije pretvorena u katoličku crkvu Svetog Marka. Zgrada iz 14. stoljeća s nazivom Dvori Balšića danas je u funkciji hotelskog objekta (Montenegro Travel, 2023).

Od prirodnih atrakcija spominje se Velika Plaža. Kao što i sam naziv iste govori, radi se o najdužoj plaži na Jadranu koja se proteže na dužinu od 13 kilometara od Port Milene u Ulcinju do rijeke Bojane. Radi se o pješčanoj plaži koja je povoljna za kupališni turizam, ali ispunjava i uvjete za pojedine druge aktivne vrste rekreacije poput surfanja. U sklopu same plaže nalazi se riječni otok Ada Bojane. Otok je umjetno stvoren i trokutastog je oblika. Glavna aktivnost ondje je surfanje na vjetru zbog povoljnih vjetrova koji ispunjavaju uvjete za ovaj sport. U sjevernom dijelu grada nalazi se Valdanos. Riječ je o 400 metara dugoj plaži koja je smještena u istoimenoj uvali. Maslinik koji je smješten oko plaže ima oko 18 000 stabala maslina koje su u prosjeku 800 godina stare.

Od manifestacija organiziraju se dva ključna događanja – Ljetna scena i Međunarodni dječji festival. Ljetna scena odvija se svakog kolovoza na Trgu robova, a lokalno stanovništvo i turisti mogu prisustvovati raznim zanimljivim dramskim, glazbenim i književnim događanjima. Međunarodni dječji festival odvija se svakog prosinca. Radi se o pjevačkom natjecanju za mlade koji izvide autorske pjesme (Ulcinj Travel, 2023).

4.5. Cetinje

Cetinje je grad koji se nalazi na jugozapadu Crne Gore, 36 kilometara zapadno od Podgorice. Nekoć je to bio glavni grad i političko, kulturno i vjersko središte Crne Gore, a danas se ondje nalazi ured predsjednika (sl. 8). Grad broji 14 000 stanovnika i time spada među srednje jedinice lokalne samouprave. Cestovno je dobro povezan s ostatkom države te tako pokušava realizirati svoj turistički potencijal. Kao središte koje je nekad obnašalo dužnost glavnog grada ostao je povelik broj kulturno-povijesnih spomenika koji danas čine jedan dio turističke ponude grada. Pod teritorijem Cetinja spadaju dva nacionalna parka – planina Lovćen i jedan dio Skadarskog jezera (Rellie, 2015).

Grad Cetinje je poznat po svom statusu grada kulture. Biljarda je muzej posvećen Petru Pretoviću Njegošu, crnogorskom velikanu. Nekoć je to bila njegova rezidencija, no 1951. godine je obnovljena i od tada posluje kao lokalni povijesni muzej. Zgrada je dobila naziv po biljaru koji je Njegoš donio iz Beča i koji je tada, navodno, bio jedini takav primjerak u Crnoj Gori. Plavi Dvor rezidencija je predsjednika Crne Gore. Sagrađena je 1896. godine pod uvjetom da će Cetinje zauvijek ostati crnogorskom prijestolnicom. Danas je u Plavi Dvor u funkciji galerije i muzeja.

Okolica Cetinja također nudi veliki broj prirodnih atrakcija od kojih su najposjećeniji Nacionalni parkovi Lovćen i Skadarsko jezero. Lipska pećina jedina je turistički valorizirana pećina u Crnoj Gori sa sistemom tunela dugim 2,5 kilometara (Cetinje Travel, 2023).

4.6. Kotor

Kotor je grad i općina u Crnogorskom primorju (sl. 11). Smješten je u krajnjem sjeveroistočnom dijelu Boke kotorske. Cijela općina prema posljednjem crnogorskom popisu stanovništva broji 22 000 stanovnika. Grad Kotor okružen je dugim zidinama koja kroz tri vrata pružaju ulaz u grad. Od 1979. godine se nalazi na UNESCO-ovom popisu zaštićene svjetske baštine.

Slika 11. Kotor

(Izvor: <https://www.britannica.com/place/Kotor>, 2023)

Kao i za većinu priobalnih gradova u Crnoj Gori, glavnu atrakcijsku osnovu Kotora čini starogradska jezgra. Stari grad u Kotoru nudi vrijedni prikaz srednjovjekovne arhitekture kroz crkve, katedrale, palače i muzeje. Starogradska jezgra Kotora danas se smatra jednom od najbolje očuvanih srednjovjekovnih urbanih cjelina na Sredozemlju. Najveći i najimpresivniji od njih su gradski bedemi koji okružuju grad. Dugi su pet kilometara s prosječnom visinom od 20 metara i kao takvi su jedinstvenu primjer europskog fortifikacijskog sustava. Najstariji dijelovi datiraju iz 9. stoljeća, no nadogradnje i uređivanja slijede u idućih 10 stoljeća. Svi gradski ulazi vode do najveće crkve grada – Katedrale svetog Tripuna iz 12. stoljeća koja je posvećena zaštitniku grada, svetom Tripunu. Glavni gradski trg je Trg od oružja na kojem se tijekom godine odvijaju sva važna događanja. Nedaleko od glavnog trga nalaze se mnogobrojne arhitektonske atrakcije poput Crkve svetog Luke iz 12. stoljeća, Knežev dvor iz 17. stoljeća i Crkva svete Marije iz 13. stoljeća. Isto tako, Kotor pruža mogućnost obilaska mnogobrojnih palača kao što su palače Bizanti, Pima, Grgurin u kojoj se danas nalazi Pomorski muzej i mnoge druge. Uz poznate građevine, grad Kotor generalno krase mediteranski izgled ulica i stambenih objekata poput starih stanova.

4.7. Žabljak

Žabljak je malo turističko naselje koje se nalazi u sklopu Nacionalnog parka Durmitor u sjeverozapadnom dijelu Crne Gore (sl. 12). Smješten je na nadmorskoj visini od 1 456 metara i time je najviše naseljeno mjesto u Crnoj Gori.

Slika 12. Žabljak

(Izvor: <https://me.visit-montenegro.com/main-cities/zabljak/>, 2023)

Zbog same blizine Nacionalnom parku Durmitoru većina je turističkih aktivnosti povezano s planinskim turizmom. Iako ima predispozicije za razvoj skijališnog turizma, naselje je pretežito posjećeno za vrijeme ljetnih mjeseci zbog svoje prirodne atrakcijske osnove. Za vrijeme ljetnih mjeseci, ovo turističko naselje pruža aktivnosti ja poput pješačenja uređenim stazama ili veslanja na jezerima. Zimi pruža poprilično skromne uvjete za skijanje ili druge zimske aktivnosti. Isto tako, na području Žabljaka uređene su razne biciklističke staze te je ono popularna destinacija za brdski biciklizam (Montenegro Travel, 2023).

5. TURISTIČKI POKAZATELJI

Turistički pokazatelji služe kako bi dali detaljan i precizan uvid u turistička kretanja pojedine zemlje. Ovo se poglavlje bavi prezentacijom statističkih podataka navedenih turističkih kretanja Crne Gore. Nadalje, bit će prezentiran popis oblika kapaciteta, te analiza broja ležaja u spomenutim smještajnim jedinicama Crne Gore.

5.1. Smještajni kapaciteti

Prilikom analize prostora mora se sagledati trenutni broj i vrstu postojećih smještajnih jedinica. One, naime, čine izuzetno važan dio turističkog proizvoda i upotpunjuju ga. Mora se uočiti ako je tržište smještaja adekvatno razvijeno i spremno za prijem gostiju (Boniface, B. i dr., 2012).

Zavod za statistiku Crne Gore i crnogorski zakoni razlikuju dvije vrste oblika smještaja – kolektivni i individualni smještaj. Kolektivni se smještaj prema crnogorskom Zavodu za statistiku definira kao „svi kolektivni ugostiteljski objekti koji pružaju usluge smještaja na osnovu odobrenja za obavljanje ugostiteljske djelatnosti“ (Zavod za statistiku, 2010). Takvi se objekti dijele u tri kategorije:

- hoteli i sličan smještaj
- odmarališta i slične vrste smještaja i
- kampovi, auto-kampovi i kampovi za turističke prikolice.

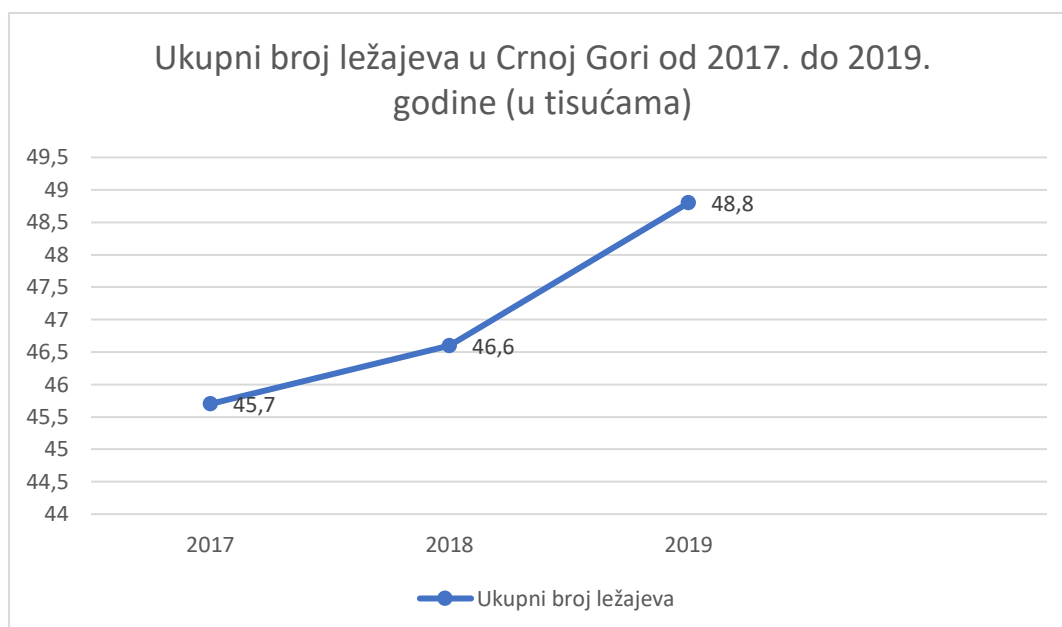
Individualni smještaj nema dodatne podjele, već se definira kao „smještajni objekti koji pružaju usluge smještaja u domaćinstvima (individualni turistički smještaj), a koji prema zakonu podrazumijevaju smještajne jedinice s najviše 15 ležajeva i čiji su vlasnici fizičke osobe (Zavod za statistiku, 2010).

Slika 13. Ukupni broj smještajnih objekata od 2010. do 2019. godine

(Izvor: Zavod za statistiku, 2019.)

U prvom grafu prikazan je ukupni broj smještajnih objekata na području Crne Gore. 2010. godine kad je po prvi puta objavljena ova statistika bilo je 308 smještajnih objekata u navedenoj zemlji. Taj broj je s godinama konstantno rastao da bi 2019. godine dosegao vrhunac od 406 smještajnih objekata. Od 406 turističkih objekata 2019. godine, njih 272 (66%) je bilo kategorizirano kao hotel. Zapaža se kako je broj smještajnih objekata u ovoj zemlji, s manjim odstupanjima, kontinuirano rastao u promatranim godinama. Taj trend prati kontinuirano povećanje broja turista i noćenja koji će biti predstavljeni u daljnjoj razradi.

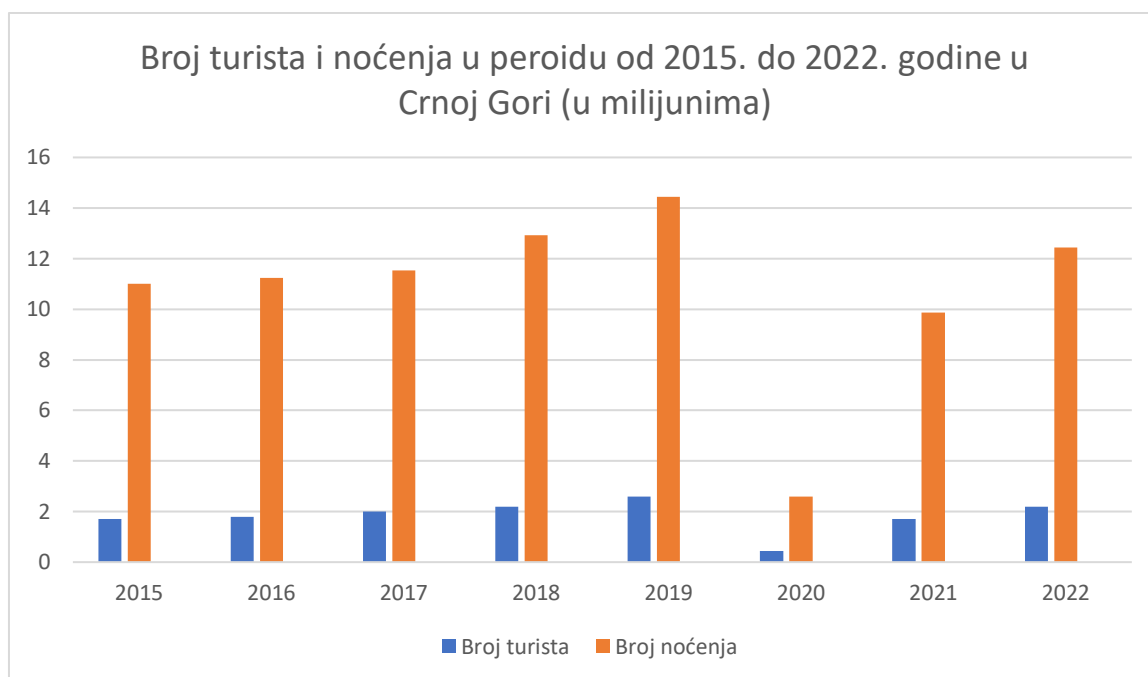

Slika 14. Ukupni broj ležajeva u kolektivnom smještaju u Crnoj Gori od 2017. do 2019. godine (Izvor: Zavod za statistiku, 2019.)

Drugi graf prikazuje ukupan broj ležajeva u kolektivnom smještaju. Od 2010. godine do 2016. brojka ukupnog broja ležajeva se izdavala za kolektivni i individualni smještaj zajedno. Od 2017. godine taj se podatak počeo izdavati samo za kolektivni smještaj. Kako su brojke od 2017. do 2019. godine recentnije, predstavljan je taj statistički pokazatelj. 2017. godine je bilo ukupno 45 700 ležajeva u kolektivnom smještaju, a 2019. 48 800 što je najviša brojka koju je ta zemlja dosegla prema novoj metodologiji.

5.2. Turistički dolasci i noćenja

U Crnu Goru većim dijelom putuju strani turisti. Isto tako, zemlja je poznata destinacija kupališnog turizma, te ne treba čuditi što je većina turista smještena u Primorskoj regiji za vrijeme ljetnih mjeseci ili takozvane sezone. U posljednjih nekoliko godina, Crna Gora je konstantno imali više od 1,5 milijuna turističkih dolazaka ako se izuzme 2020. koja je bila pod utjecajem pandemije Covid-19.

Slika 15. Broj turista i noćenja u periodu od 2015. do 2022. godine u Crnoj Gori

(Izvor: Zavod za statistiku, 2022.)

Iz priloženog grafa se vidi kako je broj turista to jest turističkih dolazak i broj noćenja konstantno rastao do 2020. godine koja je bila vrhunac pandemije Covid-19 virusa. Najbolja godina, statistički, bila je 2019. koja broji rekordnih 2,1 milijuna posjetitelja i 14,4 milijuna noćenja turista. Nakon 2020. godine, brojke su počele kontinuirano rasti, no 2022. godine nije sustigla brojke iz 2019.

Tablica 3. Struktura međunarodnih gostiju u Crnoj Gori 2022. godine

Zemlja	Udio u ukupnom broju međunarodnih turista (u postocima)
Srbija	25,5
Ruska Federacija	16,4
Bosna i Hercegovina	9,9
Njemačka	5,9
Ukrajina	4,9
Kosovo	4
Ujedinjeno Kraljevstvo	3,3

Ostalo	30,1
--------	------

(Izvor: Zavod za statistiku Crne Gore, 2022.)

Iz tablice se zaključuje kako su gosti iz Srbije činili više od jedne četvrtine svih turista u Crnoj Gori 2022. godine s 25,5%. Razlog tome može se tumačiti u blizini, ali i prijateljskim odnosima tih dviju zemalja. Zatim slijede gosti iz Ruske Federacije. Crna Gora nema vizni režim prema toj zemlji, te im je ulaz u Crnu Goru uvelike olakšan naspram uzmu li se u obzir neke druge mediteranske zemlje. Na trećem mjestu su gosti iz Bosne i Hercegovine, kojima je Crna Gora jedna od bližih destinacija kupališnog turizma.

Kad se gledaju gradovi to jest općine, Budva je najposjećenija destinacija u Crnoj Gori, a broji i najviše noćenja. Ulcinj je druga po redu najposjećenija destinacija, dok je po broju noćenja na trećem mjestu. Dodatno, Herceg Novi je prema brojkama iz 2022. godine bio na trećem mjestu po broju dolazak turista, dok je bio na drugom mjestu po broju noćenja (Zavod za statistiku, 2022).

6. ZAKLJUČAK

Završni rad imao je za cilj obraditi turističko-geografska obilježja atrakcijske osnove Crne Gore. Obradom podataka dolazi se do zaključka da Crna Gora ima veliki broj turističkih atrakcija koje su valorizirane na dobar i kvalitetan način i kojima ostvaruje dobre turističke brojke iz godine u godinu.

Crna Gora kao površinski mala zemlja i ima relativno veliku i bogatu turističku ponudu. Primorska regija nudi predivne pješčane plaže koje u kombinaciji s mediteranskim tipom arhitekture i starogradskim jezgrama čini najpopularnije destinacije. Budva, Herceg Novi i Ulcinj ostvaruju najbolje turističke brojke. Sve tri destinacije su među trima najposjećenijim u Crnoj Gori, ali imaju i veći broj noćenja od svih destinacija.

Prirodna atrakcijska osnova pogoduje razvoju turizma Crne Gore. Priobalni dio ima tip klime na temelju koje se ondje uvelike razvio kupališni turizam, dok planinska i centralna regija imaju klimu koja omogućava da se ondje odvijaju i druge vrste turizma za koje nije potrebno more, primjerice kulturni i sportski turizam. Za površinsku malu zemlju, Crna Gora nudi veliki broj zaštićene prirode u obliku nacionalnih parkova i parkova prirode od kojih su najpoznatiji i najposjećeniji Durmitor i Skadarsko jezero.

Za one koji preferiraju kulturu i neke druge aktivnosti koje se ne baziraju na principu „sunca i mora“ Crna Gora nudi Podgoricu, Cetinje i Žabljak. Na razini cijele države zaključuje se kako ima veliku i raznoliku ponudu kulturnog sadržaja u vidu manifestacija i muzeja. Planinska regija nudi malo tiši i individualniji odmor i njena ponuda vidljiva je tijekom cijele godine. Za vrijeme zimskih mjeseci ondje se odvija skijališni turizam, a u ostatku godine je ta regija puna planinara i ljubitelja prirode. Ljubitelji prirode mogu također otići na sportski ribolov na Skadarskom jezeru ili na rafting na rijeci Tari.

U Crnoj Gori će se zasigurno, naići na pokoji kulturno-povijesni spomenik. Ne čudi da zemlja s takvom prošlošću nudi veliki itinerar takvih spomenika. Od kipova poznatih povijesnih ličnosti do crkvice i manastira sagrađenih na otočićima, čini jedan dio turističke ponude ove zemlje.

Crna Gora također nudi zanimljive manifestacije koje se u konceptu ne podudaraju sa svakidašnjim manifestacijama koje se očekuju u primorskim mjestima. Bokeljska noć je nesvakidašnja manifestacija gdje se umjesto ljudi zamaskiraju brodovi i oni s novim ruhom

plove uz Bokokotorski zaljev. Festival mimoza zanimljiva je manifestacija s kojom se slavi buđenje proljeća tim žutim cvijećem.

Covid-19 kriza utjecala je na broj dolazak i noćenja u Crnoj Gori. Tako je došlo do pada u broju dolazak od preko 80% u usporedbi s 2019. godinom. Ipak se da zaključiti kako turisti preferiraju Primorsku regiju s Budvom, Herceg Novim i Ulcinjem kao gradovima s najvećim brojem noćenja. Rekordna godina po broju noćenja i turističkih dolazaka bila je 2019. godine. Nakon pandemije nastavio se pozitivni trend rasta turističkih brojki, no 2021. i 2022. nisu sustigle rekordnu 2019.

Iako bilježi dobre turističke brojke, turizam u Crnoj Gori se, i dalje, previše fokusira na kupališni turizam. Dvije kontinentalne regije su, doduše, pokazale da se mogu privući turisti i bez najvažnijeg crnogorskog turističkog resursa – mora. Svejedno se dolazi do zaključka kako bi ubuduće Crna Gora mogla započeti s uvođenjem i promicanjem posebnih oblika turizam i u Primorskoj regiji.

Zaključno se potvrđuje kako je Crna Gora razvijena turistička destinacija sa šarolikom ponudom za površinski malu zemlju. Hipoteza rada je potvrđena, a svrha i ciljevi su ispunjeni.

POPIS LITERATURE

TISKANA LITERATURA

1. Boniface, B., Cooper, C., Cooper, R, 2005.: Worldwide destinations: the geography of travel and tourism, 4. izdanje, Routledge.
2. Curić, Z., Glamuzina, N., Opačić, T., V., 2013.: Geografija turizma, regionalni pregled, LJEVAK, Zagreb
3. Dinwiddie, R., 2016: Complete Atlas of the World, 3. nadopunjeno izdanje, DK Publishing, New York.
4. Rellie A., 2015: Montenegro, Brandt Travel Guides, Chalfont St Peter
5. Tadić, M., 2019: Geografija, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica
6. Vodenska M., 2018: Hospitality and Tourism in Transition in Central and Eastern Europe, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle
7. Williams, S. i Lew, A. A., 2015: Tourism Geography, Critical understandings of place, space and experience, third edition, New York
8. Zhelezov G., 2016: Sustainable Development in Mountain Regions: Southeastern Europe, Springer, Sofija

MREŽNI IZVORI

1. Britannica, 2023: Montenegro. <https://www.britannica.com/place/Montenegro> (13. 5. 2023.)
2. Budva Travel, 2023: <https://budva.travel/> (13. 5. 2023.)
3. Cetinje Travel, 2023: <http://cetinje.travel/> (17. 5. 2023.)
4. CGIS, 2023: Zaštićena područja. <http://www.prirodainfo.me/> (16. 5. 2023.)
5. Fundacija za razvoj sjevera Crne Gore, 2017: Bogatstvo flore u faune u Crnoj Gori. <https://forsmontenegro.org/bogatstvo-flore-i-faune-u-crnoj-gori/> (15. 5. 2023.)
6. Herceg Novi Travel, 2023: <https://www.hercegnovi.travel/> (17. 5. 2023.)
7. Hrvatska enciklopedija, 2023: Crna Gora, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=12765> (17. 5. 2023.)

8. Hrvatska enciklopedija, 2023: Jadransko more, <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=28478> (17. 5. 2023.)
9. MDPI, 2018: Expected Changes of Montenegrin Climate, <https://www.mdpi.com/2073-4433/9/11/453/htm> (31. 5. 2023.)
10. Montenegro Travel, 2023: Muzeji. <https://www.montenegro.travel/me/istrazi-crnu-goru/kultura-i-ture/najpopularniji-muzeji> (14. 5. 2023.)
11. Montenegro Travel, 2023: <https://www.montenegro.travel/> (1. 6. 2023.)
12. Nacionalni Parkovi Crne Gore, 2023: O nama. <https://nparkovi.me/o-nama> (15. 5. 2023.)
13. Nacionalni park Durmitor, 2023: O nama. <https://nparkovi.me/np-durmitor/> (1. 6. 2023.)
14. Narodni muzej Crne Gore, 2023: O nama. <https://narodnimuzej.me/o-nama-2/> (3. 6. 2023.)
15. Park prirode Piva, 2023: O parku <https://www.parkpiva.com/o-parku/> (2. 6. 2023.)
16. Parkovi Dinarida 2023: Nacionalni park Prokletije <https://parksdinarides.org/nacionalni-park-prokletije/> (2. 6. 2023.)
17. Podgorica Travel, 2023: <https://www.podgorica.travel/> (1. 6. 2023.)
18. Pomorski muzej Crne Gore, 2023: <http://museummaritimum.com/mnewordpress/> (3. 6. 2023.)
19. Porto Montenegro, 2023: Spomenici u Crnoj Gori. <https://www.portomontenegro.com/me/blog-me/spomenici-u-crnoj-gori/> (16. 6. 2023.)
20. Prirodoslovni muzej Crne Gore, 2023: <https://pmcg.co.me/o-muzeju-2/> (3. 6. 2023.)
21. Ulcinja Travel, 2023: Manifestacije <https://ulcinj.travel/manifestacije/> (4. 6. 2023.)
22. UNWTO, 2021: Destination Tracker <https://www.unwto.org/unwto-iata-destination-tracker> (1. 6. 2023.)
23. Visit Montenegro, 2023: Airports. <https://www.visit-montenegro.com/transport/transportation-airports/> (16. 5. 2023.)
24. Visit Montenegro, 2023: Skadarsko jezero <https://me.visit-montenegro.com/tourism/skadar-lake-national-park-tourism/> (18. 5. 2023.)
25. Visit Montenegro, 2021: Where is Montenegro? <https://me.visit-montenegro.com/tourism/where-is-montenegro/> (1. 6. 2023.)
26. Visit Montenegro, 2023: Turizam u Crnoj Gori <https://me.visit-montenegro.com/tourism/tourism-in-montenegro/> (15. 1. 2023.)

27. Vlada Crne Gore, 2012: Zakon o zaštiti kulturnih dobara.
<https://www.gov.me/dokumenta/ec0989dd-efec-47aa-b0d3-d4f571829a5f> (16. 5 2023.)
28. Zavod za statistiku, 2020: Saopštenja - turizam,
<https://www.monstat.org/cg/page.php?id=366&pageid=44> (1. 6. 2021.)
29. Zavod za statistiku, 2012: Uporedni pregled broja stanovnika po polu i starosti prema opštinam - Popis 2003. i 2011. godine,,
<https://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/Saop%20uporedno%202003-2011%2026%2011%202012%20PDF.pdf> (1. 6. 2021.)
30. Zavod za statistiku Crne Gore, 2010: Turizam
<https://www.monstat.org/cg/page.php?id=43&pageid=43> (20. 5. 2023.)

POPIS PRILOGA

POPIS SLIKA

Slika 1. Rijeka Tara	9
Slika 2. Položaj nacionalnih parkova Crne Gore	12
Slika 3. Nacionalni park Durmitor	14
Slika 4. Nacionalni park Prokletije.....	15
Slika 5. Nacionalni park Skadarsko jezero.....	17
Slika 6. Most na Đurđevića Tari.....	21
Slika 7. Pomorski muzej Kotor	24
Slika 8. Podgorica	26
Slika 9. Budva	28
Slika 10. Herceg Novi	29
Slika 11. Kotor.....	32
Slika 12. Žabljak	33
Slika 13. Ukupni broj smještajnih objekata od 2010. do 2019. godine.....	35
Slika 14. Ukupni broj ležajeva u kolektivnom smještaju u Crnoj Gori od 2017. do 2019. godine	36
Slika 15. Broj turista i noćenja u periodu od 2015. do 2022. godine u Crnoj Gori.....	37

POPIS TABLICA

Tablica 1. Srednja mjesečna temperatura zraka u Podgorici.....	7
Tablica 2 Dnevna prosječna količina padalina u Podgorici	8
Tablica 3. Struktura međunarodnih gostiju u Crnoj Gori 2022. godine.....	37

SAŽETAK

Ovaj se završni rad bavi proučavanjem turističko-geografskih obilježja atrakcijske osnove Crne Gore. Crna Gora ima raznoliku i šaroliku turističku ponudu koja se bazira na prirodnoj i antropogenoj atrakcijskoj osnovi. Ova je država poznata po svojim planinama, obalama i jezerima. Boka kotorska prepoznata je kao mjesto svjetske baštine i zato je uvrštena na UNESCO-voj listi zaštićene prirodne baštine. Ona predstavlja slikoviti krajolik sa srednjovjekovnim gradovima i tvrđavama.

Nacionalni park Durmitor pretežito je planinski teren s kanjonima i ledenjačkim jezerima, a istovremeno pruža mogućnosti za aktivnosti na otvorenom kao što su planinarenje i skijanje. Kulturna baština zemlje ogleda se u srednjovjekovnim gradovima poput Kotora, Budve i Cetinja. U njima se mogu istražiti povijesne znamenitosti, crkve i muzeji. Crna Gora ima 290 kilometara dugu obalu kojom se može pohvaliti. Tu obalu karakteriziraju pješčane plaže i čistio more, privlačeći tako ljubitelje mora. Budva je poznata po svojoj starogradskoj jezgri opasanom zidinama, a istovremeno nudi spoj povijesnih i modernih atrakcija. Ostale destinacije kupališnog turizma, uključujući i Ulcinj, Herceg Novi i Kotor, nude raznolika iskustva na plaži. Raznovrsni krajolici Crne Gore pogodni su za pustolovni turizam. Kanjon rijeke Tare, jedan od najdubljih kanjona na svijetu, popularan je za aktivnosti kao što su rafting, vožnja kanuom i zipline. Skadarsko jezero, najveće jezero u jugoistočnoj Europi, nudi mogućnosti za promatranje ptica, vožnju kajakom i izlete čamcem. Crna Gora organizator je raznih kulturnih događanja i festivala tijekom cijele godine. Značajni primjeri su Kotorski ljetni karneval i Festival mimoza. Ovi događaji posjetiteljima nude priliku da dožive crnogorsku tradiciju, glazbu i umjetnost i da se istovremenost stope s njihovom kulturom.

Ključne riječi: Crna Gora, geografska obilježja, atrakcijska osnova, turistička destinacija, prirodne atraktivnosti, antropogene atraktivnosti.

SUMMARY

This thesis deals with the study of the touristic and geographical features of the attraction base of Montenegro. Montenegro features a diverse geography, encompassing mountains, coastlines, and lakes. The Bay of Kotor, recognized as a UNESCO World Heritage site, presents a picturesque landscape with ancient towns and fortresses.

Durmitor National Park offers mountainous terrain, canyons, and glacial lakes, providing opportunities for outdoor activities such as hiking and skiing. The country's cultural heritage is reflected in medieval towns like Kotor, Budva, and Cetinje, where historical landmarks, churches, and museums can be explored. The country's 290-kilometer coastline boasts sandy beaches and clear waters, attracting beach lovers and water enthusiasts. Budva is known for its walled city, offering a blend of historical and modern attractions. Other coastal destinations, including Ulcinj, Herceg Novi, and Kotor, offer diverse beach experiences. Montenegro's diverse landscapes cater to adventure tourism. Tara River Canyon, one of the world's deepest canyons, is popular for activities such as whitewater rafting, canoeing, and zip-lining. Lake Skadar, the largest lake in South-East Europe, offers opportunities for birdwatching, kayaking, and boat tours. Montenegro hosts various cultural events and festivals throughout the year. The Kotor Summer Carnival and Mimosa Festival are notable examples. These events offer visitors a chance to experience Montenegro's traditions, music, and arts, immersing them in the local culture.

Keywords: Montenegro, geographical features, attraction base, tourist destination, natural attractions, anthropogenic attractions.